

Mitä on kansainvälinen rikosoikeus?

- kansainvälinen rikosoikeus on oikeudenala → keskittyy yksilöiden rikosoikeudelliseen vastuuseen kaikkein vakavimmista kansainvälistä yhteisöä koskettavista rikoksista
- kansainvälinen rikosoikeus muutti koko kansainvälisen oikeuden dynamiikan
 - aiemmin vastuuta tarkasteltiin melkein kokonaan ainoastaan valtioiden näkökulmista → poikkeuksena merirosvot (hostes humanis generis)
- useita instituutioita olemassa, jotka ovat muokanneet sekä kv. rikosoikeuden sisältöä että niiden menetelmiä tehokasta tuomitsemista varten (esim. ICC)
 - yksilöiden rikosoikeudellinen vastuu voi tulla kysymykseen myös kv. tasolla

Kansainvälisen rikosoikeuden syntyminen

- iso kehitysaskel: II maailmansota ja Nürnbergin ja Tokion oikeudenkäynnit
 - ensimmäistä kertaa historiassa kv. tuomioistuimille annettiin tuomiovalta käsitellä rikoksia rauhaa ja ihmisyyttä vastaan sekä sotarikoksia
 - tuomioistuimet totesivat kv. oikeuden asettavan velvoitteita myös yksilöille valtioiden lisäksi → kv. rikoksia tekevät ihmiset eivätkä abstraktit tahot

Entisen Jugoslavian ja Ruandan kansainväliset rikostuomioistuimet

- kylmän sodan loppu käynnisti aktiivisemmat toimintakauden turvallisuusneuvostossa
 - Jugoslavian väkivaltaisen hajoamiseen takia SC:n päätös luoda Jugoslavian rikostuomioistuin (ICTY)
 - Ruandan kansanmurhan johdosta perustettiin Ruandan rikostuomioistuin (ICTR)
- molemmat tuomioistuimet ovat *ad hoc* -tuomioistuimia (samanlainen rakenne)
 - tuomiovalta asettaa syytteeseen henkilöitä, jotka oli syyllistyneet vakaviin humanitaarisen oikeuden loukkauksiin kummankin tuomioistuimen rajaamalla valtioalueella
 - rikoksiin sisältyi Geneven sopimusten rikkomukset, muunlaiset sotarikokset, rikokset ihmisyyttä vastaan ja joukkotuhonta
 - molemmilla ensisijainen tuomiovalta suhteessa kansallisiin tuomioistuimiin
 - ICTY:n tuomiovalta *ratione temporis* jätettiin aika avoimeksi, kun taas ICTR:n kohdalla selkeä takaraja
- ICTR:n ensimmäinen tuomio (AD HOC TUOMIOISTUIN)
 - koski Jean-Paul Akayesua (Kigalin vanha pormestari)
 - tuomiossa katsottiin, että systemaattiset raiskaukset olivat osa joukkotuhontaan, jos oli tarkoitus suojellun syhmän kokonaisuudesta tai osittaisesta tuhoamisesta
- nämä tuomioistuimet ovat muokanneet kv. rikosoikeutta (varsinkin prosessiin liittyviä kysymyksiä)
 - vaikuttaneet ICC:n rakenteeseen
 - asetti yhteensä satoja henkilöitä syytteeseen
 - esim. marraskuussa 2017 ICTY oli nostanut 161 syytettä ja saanut päätöksen oikeudenkäynnit 152 henkilö vastaan, joista 83 oli tuomittu ja 19 vapautettu
 - kalliita ja aikaavieviä projekteja

- MICT (International Residual Mechanism for Criminal Tribunals) tehtävät jatkaa tuomioistuimien tuomiovaltaa, oikeuksia ja velvollisuuksia (sekä keskeisiä toimintoja)→ tarkoituksena olla vain määräaikainen

Kansainvälinen rikostuomioistuin perustaminen oli vaikeaa

- perustaminen
 - ILC ehdotti (*ad hoc* -tuomioistuinten pohjalta) ICC:n luomista 1994 (Draft Statute for an International Criminal Court)
 - ehdotti tuomiovaltaa
 - sekä neljään päärikokseen (joukkotuhonta, sotarikokset, rikokset ihmisyyttä vastaan ja aggressio) että tiettyihin rikoksiin, jotka löytyivät sopimuksista (esim. terrorismi ja järjestäytynyt rikollisuus)
 - vuonna 1995 yleiskokous kutsui koolle PrepComin (valmistelukomitean) kv. rikosoikeustuomioistuimen perustamista varten→ 17.7.1998 syntyi Kansainvälisen rikostuomioistuimen Rooman perussääntö (5 viikon mittainen konferenssi Roomassa) (Rome Statute of the International Criminal Court)→ tuomivalta rajoittuisi neljään päärikokseen
 - 60 valtiota ratifioi nopeasti sopimuksen, joten tuomioistuin pääsi toimintaan 2002 Haagissa
- ICC on itsenäinen kv. järjestö eikä YK:n alainen
- rakenne (4 pääelinä)
 - 1) presidenttikunta (presidency)
 - kolme tuomaria (president and vice-presidents)
 - tuomioistuimen jäsenet valitsevat 2-3 vuotiskausille
 - vastuussa tuomioistuimen hallinnosta paitsi OTP:stä
 - 2) syyttäjävirsto (office of the prosecutor (OTP))
 - itsenäinen toimielin→ analysoi rikoksia tuomiovallan rajoissa sekä päättää, pitäisikö tutkimukse aloittaa
 - 3) kirjaamo (registry)
 - tuomioistuimen operatiivinen tuki
 - 4) tuomioistuimen jaostot (chambers)
 - tuomioistuimen tuomarit ovat järjestäytyneet kamareihin
 - a) pre-trial division
 - valvoo OTP:n toimintaa, suojaa epäiltyjen, uhrien ja todistajien oikeuksia
 - b) trial division
 - kolme tuomaria→ päättää onko syytetty syyllinen vai syytön
 - c) appeals divisions (muutoksenhakujaosto)
 - president sekä 4 muuta tuomaria
- tuomiovalta
 - edellytykset tuomiovallan ja tutkittavaksi ottamiseen
 - joko
 - 1) rikos on tapahtunut sopijaosapuolen alueella

- 2) syytetyn oltava sopijaosapuolen kansalainen
- complementary jurisdiction: kansallisilla tuomioistuimilla ensisijainen tuomiovalta → ICC tulee vasta niiden jälkeen (viimeinen keino)
- tapausta ei siis voida viedä ICC:lle jos oikeudellinen prosessi on jo alianut kansallisesti
- miten voi käynnistää tuomioistuimen tuomiovallan?
 - 1) sopimusosapuoli voi tuoda asian ICC:n eteen
 - 2) ICC:n syyttäjä voi käynnistää alustavan tutkinnan tilanteesta/asiasta → pre-trial chamber voi päättää täyden tutkinnan aloittamisesta
 - 3) turvallisuusneuvosto voi viedä asian syyttäjälle 7 luvun mukaisesti → vaikkakin asia koskisi valtiota, joka ei ole ICC:n jäsen

“Kansainvälistyneet” ja “hybridi” tuomioistuimet

- yhdistävät kansainvälisiä ja kansallisia elementtejä vaihtelevissa yhdistelmissä
 - yleensä soveltavat kansallista lakia, mutta monet saanut alkunsa turvallisuusneuvoston päätöslauselmista → joten usein soveltaa myös kv. oikeutta
- Special Court for Sierra Leone (SCSL):
 - perustettiin Sierra Leonin hallituksen ja SC:n sopimuksella
 - tuomiovalta kv. rikoksiin sekä kansallisiin rikoksiin (esim. tuhopoltto)
 - tunnetaan parhaiten Liberian entisen presidentin Charles Taylorin tapauksesta
- Extraordinary Chambers in the Courts of Cambodia (ECCC)
 - perustettiin Kambodzan ja yleiskokouksen välisellä sopimuksella (2004)
 - taustalla Khmer Rougen johtajien asettaminen syytteeseen
 - Tuomioistuin osa Kambodzan oikeusjärjestystä, tuomiovalta myös kv. sopimuksissa määritettyihin rikoksiin
- Special Tribunal for Lebanon (STL)
 - turvallisuusneuvoston perustama Libanonin pääministeri Haririn salamurhan jälkeen (2005)
 - rajattu toimivalta, vain kansallinen rikoslaki (kv. rikosoikeus, jos se otettu Libanonin omaan lainsäädäntöön osaksi) sekä Haririn salamurhan kaltaiset tapaukset (ovat luonteeltaan ja vakavuudeltaan samankaltaisia)
 - valmius hoitaa tapauksia *in absentia* (kun syytetty ei ole itse läsnä)
- Extraordinary African Chambers (EAC)
 - perustettiin Senegalin ja Afrikan Unionin (AU) välisellä sopimuksella kv. rikosten tuomitsemiseksi Tšadissa sen presidentin Habrén aikana
 - tuomiovalta joukkotuhonnan, rikoksien ihmisyyttä vastaan, sotarikosten ja kidutuksen tutkintaan
 - Habré presidentti tuomittiin 2016 (raiskaus, seksuaalinen orjuus, joukkomurha) → ensimmäinen kerta, kun Afrikassa käytettiin yleismaailmallista tuomiovaltaa ja valtionpäämies tuomittiin rikoksista ihmisyyttä vastaan toisen valtion toimesta

Core crimes eli perusrikokset ovat kansamurha/joukkotuhonta, rikokset ihmisyyttä vastaan, sotarikokset ja hyökkäysrikos; näitä koskee kansainvälinen tavanomainen oikeus.

- määritely ASP:n (Assembly of States Parties) hyväksymässä ICC:n asiakirjassa (Rikosten elementit)
- KANSANMURHA/JOUKKOTUHONTA
 - on kansainvälisen oikeuden vakava rikos, jossa pyritään tuhoamaan kokonaisia ryhmiä tai niiden jäseniä kansallisen, etnisen, rodullisen tai uskonnollisen taustan perusteella
 - tekoihin kuuluu tappaminen, syntymisen estäminen ja lasten pakkosiirrot. kaikkien toimien ei tarvitse olla suoraan "aktiivista tappamista" tai muuta
 - esim. ruuan tai lääkkeiden pidättäminen tietyltä ryhmältä voi olla joukkotuhontaa (oltava kuitenkin erityinen tarkoitus)
 - rikoksen tunnusmerkkinä on erityinen tuhoamistarkoitus (*dolus specialis*), ja se voidaan osoittaa myös kontekstuaalisilla todisteilla.
 - kielto useissa sopimuksissa (joukkotuhonnan vastainen yleissopimus, Rooman perussääntö, *ad hoc* -tuomioistuinten perussäännöt)
 - termi 'kansanmurha' luotiin holokaustin kuvaamiseen, ja sen kieltäminen on vahvistettu kansainväliseksi *jus cogens* -normiksi.
 - termistä
 - sen loi Raphaël Lemkin kuvaamaan holokaustia
 - vaikka termi ei esiintynyt Nimbergin tai Tokion tuomioistuinten peruskirjoissa → ne käsittelivät vainoa rikoksena ihmisyyttä vastaan
 - se omaksuttiin ensin YK:n yleiskokouksen päätöslauselmassa 96(I) → siitä tuli oikeudellinen termi vuoden 1948 kansanmurhasopimuksessa
- RIKOKSET IHMISYYTTÄ VASTAAN
 - syntyivät natsi-Saksan julmuuksien seurauksena, kun huomattiin, että sodan oikeus ei kattanut kaikkia siviileihin kohdistuvia tekoja
 - kuului esim. murhat, orjuus, pakkosiirrot ja seksuaalinen väkivalta
 - rikoksen tunnusmerkkinä on sen tapahtuminen osana laajamittaista tai systemaattista hyökkäystä siviiliväestöä vastaan
 - nykyisin nämä rikokset voivat tapahtua myös rauhan aikana, kuten Rohingya-kansan tapauksessa Myanmarissa, jossa laajamittainen väkivalta ja pakkosiirrot ovat johtaneet kansainväliseen huoleen
- SOTARIKOKSET
 - liittyvät kansainvälisen humanitaarisen oikeuden rikkomuksiin
 - niitä voi olla Geneven sopimuksissa suojattuja henkilöitä vastaan tehtyjä lainvastaisia tekoja
 - esim. kidutus, biologiset kokeet, epäinhimillinen kohtelu, panttivankien ottaminen
 - myös voi olla sodankäynnin keinoihin ja tapoihin liittyviä lainvastaisia tekoja

- esim. iskujen kohdistaminen siviileihin, myrkyt tai myrkytettyjen aseiden käyttö, seksuaalinen väkivalta ja taistelijan tappaminen hänen laskettuaan aseensa
- siviileitä tulee: suojelukohteet (hors de combat→ ihmiset/sotilaat, jotka ovat haavoittuneita→ eivät ole enää sotatoimikohteita)
- voidaan tehdä sekä kansainvälisissä IAC että kansallisissa NIAC aseellisissa konflikteissa
- moderni määritelmä aseelliselle konfliktille kattaa valtioiden väliset sodat sekä hallituksen ja järjestäytyneen aseellisen ryhmän väliset tilanteet
- Rooman perussäännössä ne jakautuvat neljään luokkaan:
 - vakavat Geneven sopimusten rikkomukset (IAC)
 - vakavat Haagin oikeuden rikkomukset (IAC)
 - vakavat Common Article 3 rikkomukset (NIAC)
 - muut vakavat säännöt (NIAC)
- **AGRESSIO**
 - aiemmin 'crimes against peace'→ tarkoittaa sodan suunnittelua, aloittamista tai käymistä valtion johtajien taholta kansainvälisen oikeuden vastaisesti
 - ICC sai toimivallan aggressioon 2017 alkaen, ja rikos voidaan kohdistaa vain niihin, joilla on valta ohjata valtion poliittista tai sotilaallista toimintaa
 - määriteltiin hyvin yleiskokouksen Definition of Aggression -päätöslauselmassa→ siinä ei selviä, missä laajudessa aggressio on kriminalisoitu

Komentovastuu ja ylimmän johdon vastuu (Command Responsibility)

- command responsibility: tarkoitetaan sen tahon vastuuta, joka on johtanut alaisiaan, jos nämä ovat syyllistyneet tekoihin, sekä vastuuta tilanteissa, joissa teot ovat seurausta johtajan valvontavelvollisuuden pettämisestä
- kohdan mukaan komento vastuussa sotilas- ja siviiliesimiesten komennossa ja valvonnassa olevien joukkojen tekemistä rikoksista edellytyksin:
 - Rooman perussääntö (ICC) (28(a))
 - 1) tiesi tai olisi pitänyt tietää
 - 2) tekojen estämisen laiminlyönti
 - 3) teoista rankaisemisen laiminlyönti
- jatus nousi ensimmäisen kerran esiin japanilaisen kenraalin Yamashitan tapauksessa
 - jonka Yhdysvaltain sotilaskomissio tuomitsi Filippiineillä tehdyistä sotarikoksista→ perusteella, että hänen täytyi tietää joukkojensa julmuuksista, vaikka hän oli eristyksissä
 - ICTY tulkitsi komentovastuuta tiukemmin: pelkkä huolimattomuus ei riitä, vaan esimiehen täytyy oikeasti tietää tai hänen olisi pitänyt tietää
 - ICC:n mukaan taas riittää, että esimiehen laiminlyönti lisäsi rikoksen riskiä
 - Bemba-tapaus ICC:ssä havainnollistaa komentovastuun soveltamista käytännössä:
 - Bemba katsottiin komentajana vastuulliseksi, koska hän tiesi alaitensa rikoksista eikä siltikään ryhtynyt riittäviin toimiin niiden estämiseksi

Puolustukset ja ylemmän käskyn noudattaminen (Superior Orders Defence)

- käskyihin vetoaminen on mahdollista vain sotarikoksissa, jos käsky ei ollut ilmiselvästi lainvastainen → kansanmurha ja rikokset ihmisyyttä vastaan eivät voi koskaan olla oikeutettavia käskyjä
- kv. rikosoikeudessa hyväksyttäviä puolustuksia ovat
 - esimerkiksi mielenterveyden häiriö, tahaton päihtymys, itsepuolustus ja pakko
- ylemmän käskyn noudattaminen on kiistelty puolustus
 - useimpien tuomioistuinten säännöissä sitä ei hyväksytty lainkaan, mutta ICC:n Rooman perussäännön artikla 33 sallii siihen vetoamisen vain, jos:
 1. henkilöllä oli oikeudellinen velvollisuus totella,
 2. hän ei tiennyt käskyn olevan rikollinen,
 3. käsky ei ollut ilmiselvästi lainvastainen. (esim. joukkotuhontaan osallistuminen)

Yhteisvastuu ja kollektiivinen vastuu (JCE ja co-perpetration)

- ICTY:n kehittelemä konsepti
- yhteisvastuu mahdollistaa yksilön tuomitsemisen ryhmän rikoksista → ICC käyttää JCE:n sijasta co-perpetration -mallia, joka vaatii aktiivisen ja tietoisin osallistumisen
- ICTY loi Tadić-tapauksessa JCE-opin (joint criminal enterprise) → mukaan henkilö voidaan tuomita ryhmän rikoksista, jos hän osallistui yhteiseen suunnitelmaan tai toteutti teot yhdessä tai joidenkin ryhmän jäsenten toimesta (joita ei alun perin suunniteltu (laajennettu JCE))
 - “extended joint enterprise”: JCE:n kolmas muoto → voitiin tuomita myös ennustettavissa olevista teoista, vaikka ne eivät olisi olleet osa yhteistä suunnitelmaa → hyvin kiistanalainen →
 - ICC hylkäsi JCE:n ja otti tilalle co-perpetration-mallin → vaaditaan, että henkilö tekee koordinoitun ja olennaisen panoksen rikokseen ja tiedostaa sen tapahtuvan
 - Co-perpetration korostaa aktiivista osallistumista ja tietoista yhteistä suunnitelmaa
 - Nämä opit ovat tärkeitä, koska kansainväliset rikokset ovat usein kollektiivisia, ja yksilön roolin määrittäminen niissä on vaikeaa.